

A helyi kultúra szerepe a fenntartható vidékfejlesztésért – kisvárosi megközelítés

Morvay Szabolcs

PhD-hallgató

Témavezető Dr. Prof. Rechnitzer János

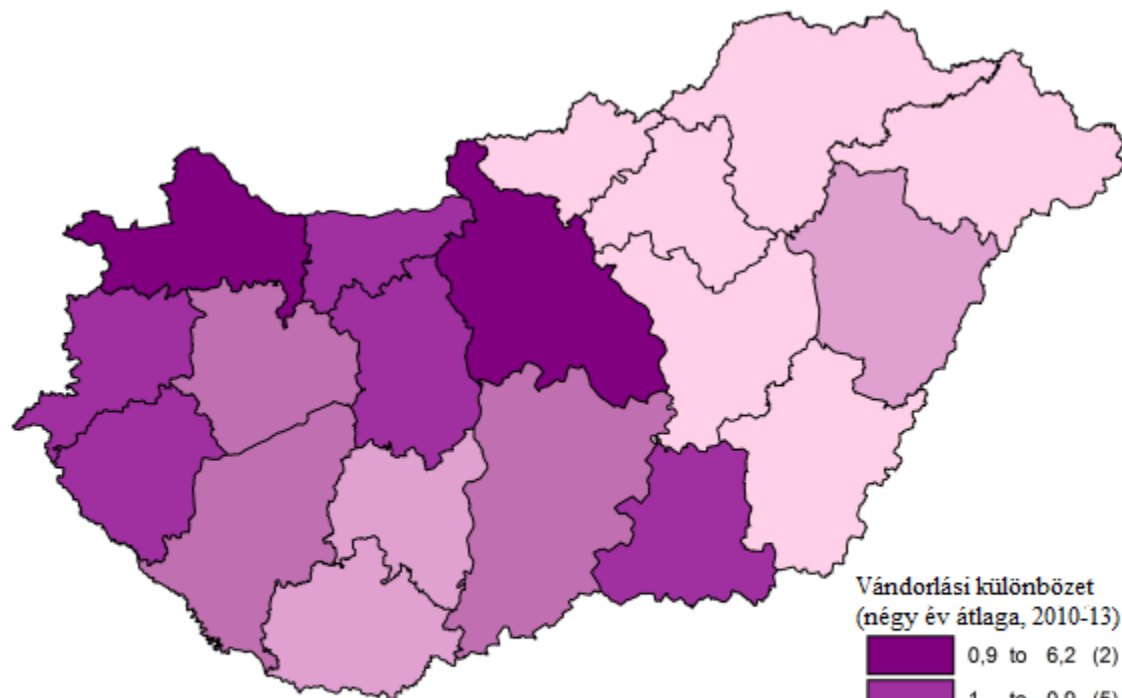
- A vidék sorvad, hanyatlík, elveszíti megújuló képességét, elöregedik, gazdaságilag megtorpan, hátrányba kerül, fárad.
- Vajon saját kultúrája képes megújítani?
- Jelent egyfajta belső energiát, forrást, amely által fenntarthatóvá válik a vidék?
- Milyen módon történhet ez meg, milyen hatással tud lenni a kultúra egy térség felzárkózásának előmozdítására?

- A nemzetközi szakirodalomban is gondot jelent egy jól körülíró fogalom megalkotása, egységes elfogadása.
- A vidéki térséget rurális térségnek is hívjuk, az angol „rural” (vidéki, falusi) kifejezésből eredően.
- A kutatók a fogalomhoz kapcsolnak olyan aspektusokat, mint **hely, tér, terület**, illetve **életstílus**, mint amely vonatkozásokban a ruralitás, vagyis a nem városi jelleg felfedezhető.
- A magyar szakirodalomban hangsúlyozzák azonban, hogy a külföldi „rural” fogalom nem teljesen egyezik a magyar „vidéki” kifejezéssel, minthogy itthon sokszor gyengébb minőségben értelmezik azt, ami vidéki, fővároson kívül eső vagy egyszerűen nem városi.

- Többféleképpen értelmezett, más-más jelentésekkel találkozhatunk.
- A már említett fővároson kívüli tér, vagyis Budapest és a vidék lehet egy értelmezés.
- Értelmezik a várossal való szembeállításként is, vagyis város és a falu adhat lehatárolási irányt.
- Ugyanakkor beszélhetünk nagytelepülések megkülönböztetéséről kistelepülésekkel szemben, de a sűrűn vagy éppen ritkán lakottság szintén alkalmazott megközelítés, vagy éppen a fejlettség és fejletlenség is lehet lehatároló szempont.
- A mezőgazdasági területeket alapvetően vidékinek értelmezik, azonban a vidéki területek nemcsak az agrártermelés színterei.
- Nehezíti a kérdést, hogy a szakirodalom beszél a vidéki területek átalakulásáról, a város által birtokba vett vidékről, elvárosiasodásról, új funkciók megszületéséről vidéki terekben.
- Mindenesetre Magyarország esetében azt mondhatjuk – egy OECD ajánlásait követő lehatárolás nyomán –, hogy az ország területének mintegy 97,7%-a vidéki jellegű. (Fehér, Dorgai 1998)

- A magas vidékiséget jelző arányszámból kitűnhet, hogy a területfejlesztésnek alapvető célterülete a vidék, és nagy kihívása a vidéki térségek társadalmi-gazdasági problémáinak megoldása.
- Ugyanis a vidék attribútumaiban olyan jelzők is akadnak a szakirodalomban, mint:
 - **elmaradott,**
 - **magas munkanélküliség,**
 - **kitettség az agrárszektor felé,**
 - **kedvezőtlen demográfiai folyamatok.**

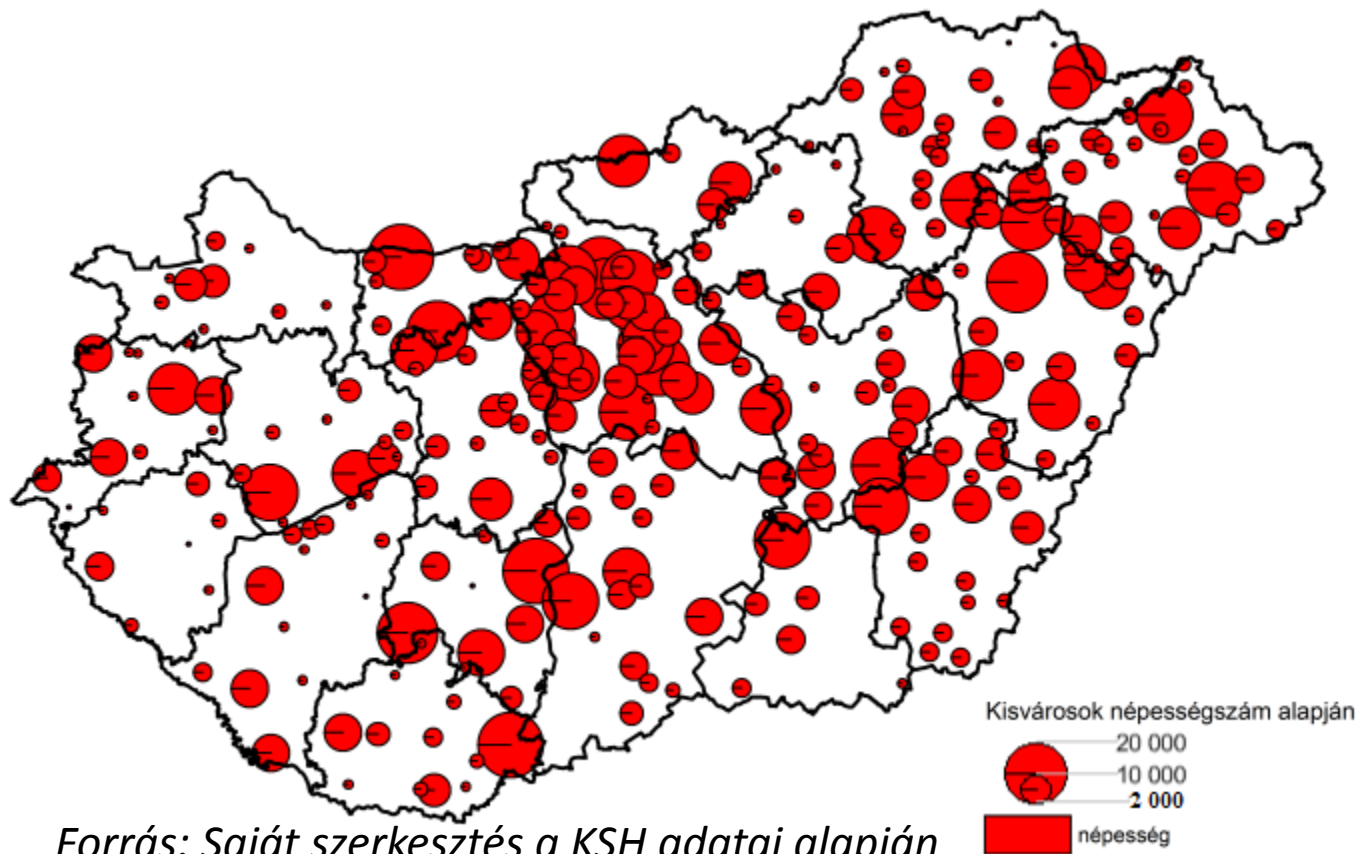
Magyarországi vándorlási különbözet négy év átlagában, 2010-től



Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján

- Kiemelt eszközként jelenik meg a helyi erőforrások mozgósítása, legyen az gazdasági, társadalmi vagy éppen kulturális potenciál.
- A helyi identitás erősítése is fontos szerepet kap a vidéki területek fejlesztésében.
- A 90-es éveket megelőzően főként exogén, külső erőforrásokra való támaszkodásban látták a vidéki terek erősítésének módját, azonban a század végéhez közeledve előtérbe kerültek az endogén, belső erőforrásokra támaszkodó fejlesztéspolitikák

- A témának a nemzetközi irodalomban jelentősebb kutatásai német és kelet-közép-európaiak.
- Végső soron kisebb méretű városokként értelmezik az említett kutatások a vizsgálat tárgyát, gyakorlatilag így határozzák meg a kisváros fogalmát.
- A részletesebb lehatárolás tulajdonképpen a lélekszám alapján történik legtöbb esetben, mikor is az adott ország statisztikai besorolását veszik figyelembe.
- Általában a városi rang a minimum határ, a felső határ némely kutatónál 15 ezer fő, más kutatónál 20 ezer fő.
- A német kutatók természetesen tovább merészkedtek a lélekszám alapú meghatározásnál, úgy is mondhatjuk, hogy leírták a kisváros karakterét, mibenlétét, mely a jelen tanulmány területi egység választásának okaiként is megjelent.
- Ezek alapján a kisváros - bár méretét tekintve kifejezetten kisméretű is lehet - magában hordozza a városok jellegzetességeinek számos fontos elemét, ennek okán valódi városnak titulálhatjuk e települési egységeket.



Forrás: Saját szerkesztés a KSH adatai alapján

- kulturális szektor, oktatás, szórakozás,
- közművelődési formákban való részvétel,
- múzeumok és közintézmények ellátottsága,
- kulturális háttér-infrastruktúra.

- Hazánkban találhatóak olyan kistérségek, amelyek jelentős kulturális kapacitással bírnak. Ezek főként megyei jogú várossal rendelkező kistérségek, illetve néhány középvárost magáénak tudható kistérség sorolható ide.
- Természetesen magas színvonalú kulturális infrastruktúra jellemzi e csoportot, kiemelkedő szórakozási, oktatási lehetőségek és kulturális ágazatok találhatóak e térségekben.
- A következő osztályok fokenként kevesebb kulturális kapacitással bírnak, a második csoport még - kulturális szempontból - potenciális jelzőt megérdemlő térség, majd az átlagos jelző következik, illetve a fejlődő és a kultúrahiányos melléknevek illetik a térségeket.

- Elmondható, hogy a kisvárosok kulturális intézményei nem tekinthetők széleskörűnek.
- Megtalálhatóak bennük a művelődési ház, könyvtárak, muzeális intézmények, közgyűjtemények.
- A helyi közszolgáltatások között szerepel a közösségi tér, illetve közművelődési tevékenység biztosítása.
- A kisvárosi önkormányzatok néhány kulturális intézményt tartanak fenn általában, amelyek sok esetben több különböző intézmény összevont együttesét jelenti.
- A kulturális intézmények feladata tulajdonképpen a kultúra közvetítés, a kultúrához mindenki számára való hozzáférhetőség biztosítása.
- Azonban ahány kisváros annyiféle kulturális tartalom. Vannak szűkebb kulturális lehetőséggel bíró kistelepülések, illetve gazdagabb települések ilyen szempontból.

- Az endogén jellegű stratégia ott tud érvényesülni, ahol már történetileg kialakultak gazdasági, piaci hálózatok, együttműködési formák, illetve mindemellett helyi kulturális értékek is jelen vannak.
- Belső tényezők: az emberi erőforrás az elsődlegesen kiemelendő ilyen tényező.
- Természetesen a humán tőke minőségi aspektusát is figyelembe kell venni. Jelenti ez egyfelől képzettségi színvonalát, illetve a megújulási, innovációra vagy kreativitásra való képességét.
- Endogén tényező: helyi kultúra, kulturális örökség

- Vasi-Hegyhát egyik kisvárosát választottam esettanulmányul, méghozzá Körmend városát.
- Körmend egy 770 éves város, amely a Vasi-Hegyhát és a Rába-Síkság találkozásánál fekszik.
- IV. Béla királytól 1244-ben kapta meg a városi rangot.
- Mintegy 12 ezer főre tehető lakosságszáma, népsűrűsége 216 fő/km².
- A városra nagy hatást gyakorolt a Rába folyó, illetve a Batthyány család.
- Róluk kapta a város büszkesége, a barokk-klasszicista kastély-együttes nevét, amely a város központjában helyezkedik el.

Körmendi várkastély, mint endogén erőforrás



Forrás: Történeti Kertek Adattára

- A kastély-együttes, hatalmas parkjával fontos szerepet játszik a város kulturális életében.
- Színhelye a város különféle kulturális rendezvényeinek, emelett épületei otthont adnak:
 - a Dr. Batthyány-Strattmann László Múzeumnak
 - Körmendi Kulturális Központnak, amely oszlopa a körmendi kultúra-szervezésnek, illetve egyik épülete maga a város színháza.

- Magyarország ötödik legjelentősebb történelmi kastély-együttese
- Épületrészeinek felújítása az elmúlt években zajlott.
- Érthető, hogy mivel a város központjában található, egyedülálló funkciókat is magában tud hordozni, köré szerveződnek rendezvények, bázisát adja a körmendi kultúrának, tekintélyt parancsol.
- A város endogén erőforrásának tekinthető, abból is kifolyólag, hogy turisztikai célpont is.

A Körmendi várkastély felújításának programja és forrásai

Forrás	Összeg (Ft)	Épületrész és projekt
Nyugat-Dunántúli Operatív Program (megvalósult) („A régió kulturális helyszíneinek fenntartható turisztikai célú hasznosítása”)	800 millió	egykori lovarda felújítása turisztikai fogadóközpont kialakítása
Kormány (megvalósult)	n. a.	nézőterem és színpad felújítása
EGT Finanszírozási Alap (folyamatban)	147,5 millió	negyven hektáros kastélykert és egykori vadászlak felújítása
Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (tervezett)	1,5 milliárd	kastély főépületeinek földszintje és első emeleteinek felújítása
Kormány (tervezett)	1,35 milliárd	külső-homlokzat, díszudvar és egykori tiszt lak

- a helyi idegenforgalmi szolgáltatások bővülése és koordinációja
- helyi termékek bemutatására alkalmas terek kialakítása
- ideiglenes kiállítások színterei
- Batthyány kultusz ápolása
- helyi és térségi alkotók bemutatása
- turisztikai csoportok fogadása
- gasztro-bemutató tér kialakítása

- Sokáig exogén, külső erőforrásokban látták a megoldás mibenlétét, majd egyre inkább előtérbe került az endogén, belső erőforrásokra való támaszkodás módszere.
- A helyi kultúra egy ilyen belső erőforrás, amely többféleképpen segíti elő egy térség területi energiájának aktivizálását.
- A hegyháti kisváros példáján láttuk, hogy a helyi kulturális örökség, mint a Batthyány-Strattmann-kastély megújítása, új funkciókkal való felruházása új típusú bevételforrásokat tud képezni, erősíti a turizmus szektorát, lehetőséget teremt számos kulturális vagy más kínálattal előálló szereplők számára, hogy bemutatkozzanak, termékükkel előálljanak.
- A kulturális miliő kreatív, tehetséges emberek számára vonzóvá teheti a kisvárost, arculatot formál.
- Tehát mindenképpen létezik a kultúra pozitív területi hatása, jótékony hozadéka területi szinten is, nemcsak önmagáért való, hanem másért is, a vidékért is. A kérdés csak az, hogy hogyan kell élni a lehetőséggel.

- Czene Zs. (2002): A kulturális örökség területfejlesztési megközelítése. *Tér és Társadalom*. 4. pp- 25-38.
- Csurgó Bernadett – Szatmári Anita (2014): Vidéki kultúra, helyi közösség és lokális identitás. *Metszetek* 2014/3. szám
- Fábrián Attila – Tóth Balázs István(2013): A kultúra területi mérhetősége és a kistérségek közművelődési jellemzői. *Tér és Társadalom*, 27. évf., 1. szám
- Fehér A., Dorgai L. (1998): A vidék eltartó-képességének stabilizálása, regionális összefüggései. MTA Agrártudományok Osztálya, Budapest. 7–43.
- Florida, R. (2002) *The rise of the creative class*. Basic Books, New York.
- Murányi Péter (2012): Rész az egészben. A helyi kultúra a vidékfejlesztésben. In: Weinreich László (szerk.) (2012): *Kultúra és kreativitás: kulturális klaszterek Magyarországon*. Pannon Klassz Közösség Kulturális Klaszter, Pécs
- Murdoch, Jonathan (2000): Networks – a newparadigm of ruraldevelopment? *Journal of RuralStudies*, Vol. 16. No. 4. 407-419.
- Niedermüller Péter (1999) A kultúraközi kommunikációról. In Béres-Horányi (szerk.) *Társadalmi kommunikáció*. Osiris, 96-113.
- Pirisi Gábor (2008): A magyar kisvárosok differenciált fejlődése a rendszerváltozás után, PhD-értekezés, Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar Földtudományok Doktori Iskola, Pécs
- Pirisi Gábor (2008): Kisvárosok kulturális infrastruktúrája a Dél-Dunántúlon. In: Pap Norbert (szerk.): *Kultúra – Területfejlesztés Pécs – Európa Kulturális Fővárosa 2010-ben*, Imedias Kiadó, Pécs
- Póla Péter (2003): Kovács Teréz: Vidékfejlesztési Politika. *Tér és Társadalom* 17. évf. 143-146. p.
- Pratt, A. C. (1996): Discourses of rurality: Loose talk or social struggle? *Journal of Rural Studies*, 1., 69–78.
- Rittgasszer Imola (2009): Kreatív Kistérségek Magyarországon. *Tér és Társadalom* 23. évf. 2009/4. 27-44. p.
- Szabó Szabolcs (n. é.): *Vidéki térségek Magyarországon*, *Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanulmányok* 5. , ELTE Kiadványsorozata, Budapest
- Williams, R. (2003): Kultúra. In: Wessely A. (szerk.): *A kultúra szociológiája*. Osiris- Láthatatlan Kollégium, Budapest, pp 28-32.
- <http://www.alon.hu/fokusz/2016/10/atadtak-a-kormendi-batthyany-kastely-felujitott-szinhaztermet>
- <http://www.kormend.hu/0/hirek/26802/folytatodhat-a-batthyany-kastely-felujitasa>
- <http://www.historicgarden.net/?orszag=1&megye=18&varos=594&nyelv=hu>
- Körmendi Kulturális Központ Beszámoló, 2007-es, 2009-es, 2013-as; <http://ekormanyzat.kormend.hu/>



Köszönöm a figyelmet!